

BANI DE NECESITATE CU VALOARE MICĂ DIN ORAȘE GERMANE (1916-1921)

NICUȘOR DĂNUȚ IVĂNUȘ

dan_ivanus@yahoo.com

Muzeul Național Brukenthal -
Muzeul de Istorie Casa Altemberger – Sibiu

EMERGENCY MONEY WITH SMALL VALUE FROM GERMAN TOWNS (1916-1921)

ABSTRACT

We continue the presentation of the emergency money from Germany of the years 1916-1921 with the legal monetary issued by the Town's Council, the Chamber of Commerce or the Tax Office. They are emergency money with small value of 10, 25 or 50 pfennig with the period of validity of one to three months.

Keywords: necessity money, small change, legal monetary issues, Germany.

Din anul 1916 s-a ajuns în Germania la un mare deficit de mărunțiș, astfel încât orașele și firmele private au pus pe piață, pe scară largă, și bancnote de criză (*notgeld*), cu valoare mică de câțiva pfennigi. Sunt prezentate aici bancnotele puse în circulație de Magistratul orașului, prin semnătura Primarului, Camera de Comerț sau Oficiul de Impozite și care se delimitează de emisiunile în serie (*serienscheine*). Valoarea lor este mică, de 10, 25 sau 50 pfennigi, ca și durata valabilității, de la una la trei luni. Prezentarea lor se face alfabetic și după data apariției, aceasta incluzând landul, dimensiunile, anul apariției, filigranul (unde există), seria și numărul de control.

Fig. 1

1. Aachen (Nordrhein-Westfalen), Stadt und Landkreis Aachen, 25 Pfennig, avers, revers¹:

¹ Muzeul Național Brukenthal – Muzeul de Istorie "Casa Altemberger" din Sibiu (în continuare, MNB-MI), nr. inv. T 1.303/8; Hans-Ludwig Grabovski, *Deutsches Notgeld*, Band 5:

- dimensiuni: 105x53 mm;
- 31 octombrie 1918;
- tipar maro cu fundal ocre pe hârtie albă;

- filigran orizontal: linii ondulate (valurile Rinului);
- număr de control negru din 5 cifre de 5 mm .

Fig. 2

2. Berlin (Berlin) Stadt,

50 Pfennig, avers, revers²:

- dimensiuni: 88x54 mm;
- 30 ianuarie 1920;
- tipar negru și verde pe galben și verde;
- pe avers, în partea dreaptă jos, timbrul sec al Magistratului cu stema orașului;

- filigran diagonal: linii ondulate, înclinate, ale tipografiei imperiale;

- pe revers textul penalității – este prevăzută închisoare de minim 2 ani pentru falsificarea bancnotelor;

- număr de control din 6 cifre, în față cifra 5, ușor coborâtă față de celelalte (numerotate de la 0 la 6).

Deutsche Kleingeldscheine: Amtliche Verkehrsausgaben 1916-1922 (Aachen-Lingen) și Band 6: Deutsche Kleingeldscheine: Amtliche Verkehrsausgaben 1916-1922 (Linnich-Zwickau), 1 Auflage 2004, H. Gietl Verlag & Publikationsservice Gmbh. Regenstauf, A1.

² MNB-MI, nr. inv. T 1.305/142; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, B27.

Fig. 3

**3. Cottbus (Brandenburg) Stadt,
50 Pfennig, avers, revers³:**

- dimensiuni: 70x40 mm;
- tipar negru pe fond maro și oranj;
- fără dată, valabilă până la 31 decembrie 1920;
- fără filigran, număr de control din 5 cifre, în față cifra 5.

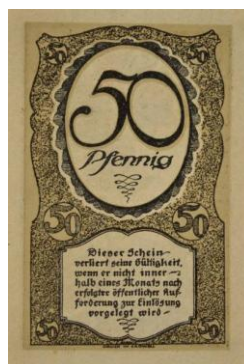

Fig. 4a

4. Dortmund und Hörde (Nordrhein-Westfalen) Städte und Kreise:

a) 50 Pfennig, avers, revers⁴:

- dimensiuni: 94x64 mm;
- 15 mai 1919;
- tipar negru pe fundal verde-cafeniu;

- filigran: împletitură hexagonală (neclară);
- numărul de control din 5 cifre, seria cu litere duble L.

³ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/39; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, C28.

⁴ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/7; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, D28.

Fig. 4b

b) 25 Pfennig, avers, revers⁵:

- dimensiuni: 54x35 mm;
- 1 iulie 1920;
- tipar negru pe carton maro și oranj, cu colțurile rotunjite, fără număr de control;
- numele tipografiei pe avers, jos (neclar).

Fig. 5

5. Dresden – Altstadt (Sachsen), Amtshauptmannschaft,

10 Pfennig, avers, revers⁶:

- dimensiuni: 55x37 mm;
- 30 iunie 1920;
- tipar negru pe verde și violet;

- filigran: cruciulițe pe orizontală și pe verticală;

⁵ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/229; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, D28.3.

⁶ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/235; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, D32.2.

- seria 351, fără număr de control, ediția P;
- pe revers, jos, central, sub chenar, numele tipografiei: "KAERY UND SOMMERLAD NIEDERSEDLITZ-DR[ESDEN]"

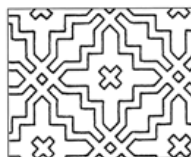

Fig. 6a

6. Dresden – Neustadt (Sachsen), Amtshauptmannschaft,

a) 50 Pfennig, avers, revers⁷:

- dimensiuni: 85x55 mm;
- 31 decembrie 1918;
- tipar negru pe fond gri-albăstrui; seria 1.416, ediția V;

- filigran: meandre în formă de cruce;
- pe revers, jos, central, sub chenar, numele tipografiei (la fel cu nr. 5).

Fig. 6b

b) 25 Pfennig, avers, revers⁸,

- dimensiuni: 85x55 mm;
- 30 septembrie 1921;

⁷ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/126; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, D32.3.

⁸ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/243; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, D32.5.

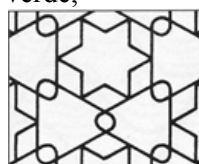
- tipar negru pe hârtie maro;
- filigran la fel cu 6a; seria 451, ediția Y;
- pe revers, jos, central, sub chenar tipografia, la fel cu nr. 5.

Fig. 7

**7. Erfurt (Thüringen) Stadt,
50 Pfennig, avers, revers⁹:**

- dimensiuni: 84x52 mm;
- 20 octombrie 1918;
- tipar negru pe hârtie mată cu fond roșu și verde;

- filigran: stele și triunghiuri suprapuse;
- număr curent negru, din 6 cifre cu asterix;
- pe avers, în partea de jos, timbru sec cu stema orașului, iar dedesubt numele tipografiei: "OHLENROTH ERFURT".

Fig. 8a

**8. Frankfurt am Main (Hessen) Stadt,
a) 50 Pfennig, avers, revers¹⁰:**

- dimensiuni: 84x56 mm;

⁹ MNB-MI, nr. inv. T 1.303/6; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, E22.2.

¹⁰ MNB-MI nr. inv. T 1.303/11; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, F16.1.

- 1 mai 1917;
- tipar negru pe verde și gri;

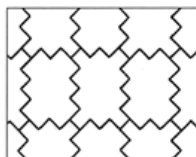
- filigran: cercuri tip Naumann;
- număr de control vertical din 6 cifre roșii; seria A cu asterisk la sfârșit;
- pe revers, în partea de jos, central, tipografia: "C. NAUMANN DRUCKE-REI FR[AN]K[UR]T a[m] M[EIN]".

Fig. 8b

b) 25 Pfennig, avers, revers¹¹,

- dimensiuni: 82x55 mm;
- 1 noiembrie 1919;
- tiparul carmin pe fond maro, fără număr de control și literă;

- filigran: linii în zig-zag;
- pe revers, jos: "DRUCKEREI R. TH. HAUSER & CO FRANKFURT A.M.".

Fig. 9

¹¹ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/210; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, F16.2.

9. Halberstadt (Sachsen-Altenburg) Stadt,

25 Pfennig, avers, revers¹²:

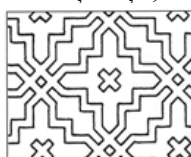
- dimensiuni: 80x50 mm;
- 10 februarie 1920;
- hârtie albă fără filigran;
- tiparul negru pe fond oliv-deschis; pe revers, în partea de jos: "Louis Koch, Halberstadt";
- numărul curent din 6 cifre de 4 mm.

Fig. 10

10. Helgoland (Schleswig-Holstein) Spar und Leihkasse der Landgemeinde, 50 Pfennig, avers, revers¹³:

- dimensiuni: 75x55 mm;
- octombrie 1919;
- tipar negru pe ocră cu chenar verde și roșu;

- filigran: meandre în cruce;
- număr de control roșu din 5 cifre de 4 mm înălțime;
- pe revers, jos dreapta, tipografia: "H. W. Köbner & Co G. m. b. H. Altona".

Fig. 11

¹² MNB-MI, nr. inv. T 1.305/129; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, H3.

¹³ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/72; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, H26.12.

11. Hirschberg a. Saale (Thüringen) Stadt,

10 Pfennig, avers, revers¹⁴:

- dimensiuni: 70x45 mm;
- 1 noiembrie 1917;
- tipar negru pe maro;
- fără filigran și număr de control;
- pe avers, jos stânga, sigiliu roșu cu stema orașului.

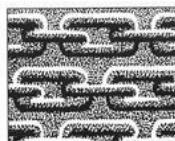

Fig. 12

12. Jena (Thüringen) Stadt,

10 Pfennig, avers, revers¹⁵:

- dimensiuni: 71x46 mm;
- 1 august 1920;
- tipar gri pe hârtie albă cu fundal verde;

- filigran sub formă de lanțuri;
- număr de control din 6 cifre de 3,5 mm înălțime;
- pe revers numele tipografiei: "GEBR. PARCUS. MÜNCHEN".

Fig. 13

13. Lauscha (Thüringen) Gemeinde,

50 Pfennig, avers, revers¹⁶:

¹⁴ MNB-MI, nr. inv. T 1.303/4; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, H41.

¹⁵ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/149; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, J6.

- dimensiuni: 86x55 mm;
- februarie 1920;
- tipar negru pe fundal gri-verzui;

- filigran: cruciulițe pe orizontală și pe verticală;
- număr de control din 5 cifre de 5 mm înălțime.

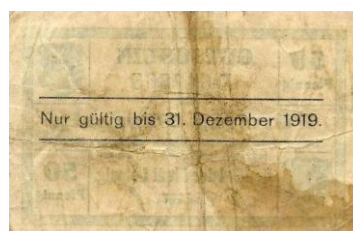

Fig. 14a

14. Leipzig (Sachsen) Stadt, a) 50 Pfennig, avers, revers¹⁷:

- dimensiuni: 77x51 mm;
- 31 decembrie 1919;
- tipar negru pe fundal violet;

- filigran: cârlige în formă de Z;
- număr de control din 6 cifre, seria D;
- în colțurile sus dreapta și jos stânga stema orașului, iar în celelalte valoarea nominală de 50 pf.;
- pe revers imprimat termenul de valabilitate.

Fig. 14b

¹⁶ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/191; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, L25.3.

¹⁷ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/105; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, L31.4.

b) 50 Pfennig, avers, revers¹⁸:

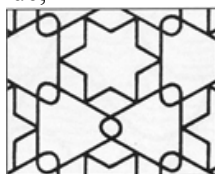
- dimensiuni: 78x52 mm;
- 31 decembrie 1920;
- tipar verde (avers) și albastru (revers) pe bej;
- filigran: la fel cu nr. 14a;
- număr de control din 6 cifre, cu cifra 1 la început.

Fig. 15

**15. Magdeburg (Sachsen Altenburg) Stadt,
25 Pfennig, avers, revers¹⁹:**

- dimensiuni: 70x50 mm;
- 1 aprilie 1920;
- tipar verde și roșu carmin pe verde;

- filigran: stele și hexagoane;
- număr de control negru din 6 cifre cu litera B.

Fig. 16

**16. Nauheim, Bad (Hessen) Stadt,
50 Pfennig, avers, revers²⁰:**

¹⁸ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/189; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, L31.5.

¹⁹ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/128; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, M2.6.

- dimensiuni: 91x52 mm;
- 1 iunie 1917;
- tipar negru pe maro-deschis (avers) și albastru (revers);

- filigran: cercuri Naumann;
- pe revers o imagine cu un sanatoriu;
- număr de control roșu din 6 cifre, pe verticală, în partea stângă, terminat cu un asterix;
- numele tipografiei pe avers jos stânga: "C. Naumann's Druckerei, Frankfurt a/M".

Fig. 17

17. Posen (Polnisch Oberschlesien/în poloneză Poznan) Stadt,
20 Pfennig, avers, revers²¹:

- dimensiuni: 110x70 mm;
- 17 aprilie 1916;
- tipar negru pe verde și albastru;
- fără număr de control;
- au înlocuit bancnotele de 40 Pfennigi - 20 Kopeken=40 Pfennigi.

Fig. 18

²⁰ MNB-MI, nr. inv. T 1.309/2; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, N3.1.

²¹ MNB-MI, nr. inv. T 1.303/13; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, P32.5.

18. Rathenow (Brandenburg) Stadt,

50 Pfennig, avers, revers²²:

- dimensiuni: 80x50 mm;
- 1 mai 1917;
- tipar maro pe verde și galben-deschis, fără filigran; stânga jos, timbru sec cu sigiliul orașului;
- număr de control roșu-brun din 6 cifre; jos dreapta numele tipografiei: "SAUER, MAGDEBURG".

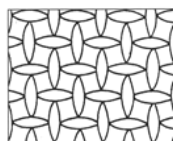

Fig. 19a

19. Saarbrücken (Saar) Stadt,

a) 10 Pfennig, avers, revers²³:

- dimensiuni: 70x45 mm;
- martie 1919;
- tipar negru pe fundal albastru-deschis până la albastru-închis; fără număr de control;

- filigran sub formă de fuse.

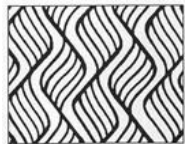
Fig. 19b

²² MNB-MI, nr. inv. T 1.305/211; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, R8.2.

²³ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/90; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, S2.1.

b) 10 Pfennig, avers, revers²⁴:

- dimensiuni: 72x47 mm;
- 25 noiembrie 1919;
- tipar maro-închis pe verde;

- filigran: valori în mănunchi;
- fără număr de control.

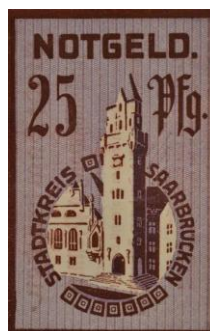

Fig. 19c

c) 25 Pfennig, avers, revers²⁵:

- dimensiuni: 72x48 mm;
- 25 noiembrie 1919;
- tipar maro-închis pe violet-deschis;

- filigran: cârlige în formă de Z;
- fără număr de control.

Fig. 20

²⁴ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/89; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, S2.4.

²⁵ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/87; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, S2.3b.

**20. Saarbrücken (Saar) Handelskammer,
50 Pfennig, avers, revers²⁶:**

- dimensiuni: 100x60 mm;
- 13 decembrie 1916;
- tipar albastru pe fundal albastru-deschis;

- filigran: model cu S-uri pe carioaje;
- număr de control roșu din 6 cifre cu litera C înainte.

Fig. 21

**21. Saarlouis (Saar) Stadt,
10 Pfennig, avers, revers²⁷:**

- dimensiuni: 70x45 mm;
- octombrie 1919;
- hârtie cartonată albă;
- tipar maro pe fundal brun-roșcat;
- fără filigran și fără număr de control;
- pe verso numele tipografiei: "Saarlouiser Journal A. G."

Fig. 22

22. Schmalkalden (Thüringen) Kreis Herrschaft Schmalkalden,

²⁶ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/255; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, S3.9.

²⁷ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/92; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, S5.8.

50 Pfennig, avers, revers²⁸:

- dimensiuni: 89x50 mm;
- 15 martie 1917;
- tipar negru pe hârtie gri cu fundal maro și galben;

- filigran: împletituri hexagonale; vizibil parțial;
- număr de control din 5 cifre, seria C;
- pe avers numele tipografiei: "Teodor Bilitsch, Schmalkalden".

Fig. 23

23. Stuttgart (Baden-Württemberg) Stadt,

50 Pfennig, avers, revers²⁹:

- dimensiuni: 92x41 mm;
- tipar verde-gri pe fundal verde-oliv. Timbru sec - stema orașului înconjurată de lauri;
- avers fără dată; pe revers: valabil până la 30.06.1919 și numele tipografiei: "Uhland'sche Buchdruckerei, Stuttgart".
- număr de control negru din 6 cifre, fără serie.

Fig. 24

24. Tumbach-Dietmarz (Thüringen) Gemeinden,

50 Pfennig, avers, revers³⁰:

- dimensiuni: 90x50 mm;

²⁸ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/199; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, S38.2.

²⁹ MNB-MI, nr. inv. T 1.309/3; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, S127.2.

³⁰ MNB-MI, nr. inv. T 1.303/9; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, T1.2b.

- aprilie 1917;
- tipar negru pe fundal albastru; fără filigran;
- numărul curent din 5 cifre terminat cu asterix, fără serie.

Fig. 25

25. Trier (Rheinland-Pfalz) Stadt,

50 Pfennig, avers, revers³¹:

- dimensiuni: 100x60 mm;
- iulie 1918;
- tipar negru pe fundal roșu; fără filigran. Stânga sus numărul seriei – 1 roșu, la dreapta numărul curent negru, din 5 cifre, iar stânga jos sigiliul orașului.

Bibliografie:

GRABOVSKI, Hans-Ludwig, *Deutsches Notgeld*, Band 5: Deutsche Kleingeldscheine: Amtliche Verkehrsausgaben 1916-1922 (Aachen-Lingen) și Band 6: Deutsche Kleingeldscheine: Amtliche Verkehrsausgaben 1916-1922 (Linnich-Zwickau), 1 Auflage, Regensburg, H. Gietl Verlag & Publikationsservice GmbH., 2004.

Lista ilustrațiilor:

- Fig. 1** – Aachen, 25 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 2** – Berlin, 50 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 3** – Cottbus, 50 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 4a** – Dortmund und Hörde, 50 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 4b** – Dortmund und Hörde, 25 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 5** – Dresden-Altstadt, 10 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 6a** – Dresden-Neustadt, 50 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 6b** – Dresden-Neustadt, 25 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 7** – Erfurt, 50 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 8a** – Frankfurt am Main, 50 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 8b** – Frankfurt am Main, 25 Pfennig, avers, revers.
- Fig. 9** – Halberstadt, 25 Pfennig, avers, revers.

³¹ MNB-MI, nr. inv. T 1.305/228; H.-L. Grabovski, *op. cit.*, T27.2.

- Fig. 10** – Helgoland, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 11 – Hirschberg am Saale, 10 Pfennig, avers, revers.
Fig. 12 – Jena, 10 Pfennig, avers, revers.
Fig. 13 – Lauscha, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 14a – Leipzig, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 14b – Leipzig, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 15 – Magdeburg, 25 Pfennig, avers, revers.
Fig. 16 – Nauheim, Bad, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 17 – Posen, 20 Pfennig, avers, revers.
Fig. 18 – Rathenow, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 19a – Saarbrücken, 10 Pfennig, avers, revers.
Fig. 19b – Saarbrücken, 10 Pfennig, avers, revers.
Fig. 19c – Saarbrücken, 25 Pfennig, avers, revers.
Fig. 20 – Saarbrücken, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 21 – Saarlouis, 10 Pfennig, avers, revers.
Fig. 22 – Schmalkalden, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 23 – Stuttgart, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 24 – Tambach-Dietharz, 50 Pfennig, avers, revers.
Fig. 25 – Trier, 50 Pfennig, avers, revers.